

De stille wegen van Drenthe

Raymond ten Berge

Inhoud

Poëtische wandeling bij Zeijen	5
De stad Assen en het meisje van Yde	23
Verdwijning naar Liesborn	48
Margaretha in Liesborn	65
Maay's pad	76
De zee vlak bij Assen	85
De gewaagde reis van Telemachos	109
In Westerwolde	121
Het ongewone ritueel van de Mandan-indianen	136
De brief van Ogier Ghiselin de Busbecq	156
Een hunebed in een kapel	170

Deel I

POËTISCHE WANDELING BIJ ZEIJEN

Ik draaide me om en keek in westelijke richting. Voor mij verhief zich de welving van een lichtbruine akker, als een machtige zeegolf halverwege in zijn zwelling gestold. Het was alsof die nog onbegroeide zandrug alle geluid achter hem tegenhield en elke klank aan mijn kant absorbeerde voor je die kon horen. Deze intense stilte werd geaccentueerd door een biddende valk, juist zichtbaar boven de lijn van de akker. Het voetpad dat ik volgde werd aan de kant van het nabije maar onzichtbare dorp geflankeerd door een brede bosstrook. De meidoorns daarin begonnen al groen te worden. Rechts van de akker lag een groot gazon, gemaaid als een Engels voetbalveld kort voor de wedstrijd. Achter dit grasveld vertoonde zich een verrukkelijk verbouwd boerderijtje. Het was al zomers warm, maar ik had bij dit punt een week geleden een bord ontdekt met daarop een gedicht van Pieter J. Struik dat ik wilde overschrijven. De titel was Winteravond of beter gezegd Winteraavond want het was in het Drents gesteld.

Mijn eerste vertaling in het Nederlands werd als volgt:

Winteravond
(anno 1900)

Dwalend door het dorp
zie ik
duistere stegen
zandwegen tussen
de hagen doorgaan
hard zijn de kluiten
wat doe ik hier buiten
en boven mij
torent de haan

Dwalend door het dorp
hoor ik
krakende gebinten
op voeten van flinten
die oeroude klinten

rechttop helpen staan
schuin scheeloogt de baander
past daar wel een ander
en koud aan de lucht
schijnt de maan

Zowel de plek als het jaargetijde had geen enkele relatie met dit gedicht. Het nabije Zeijen bezat evenals vele andere Drentse dorpen bijvoorbeeld geen kerk en dus zeker niet een kerktoeren met een haan er op. Niettemin vond ik het een intrigerend gedicht. Gevoelsmatig leek het mij na enige tijd dat het de sfeer die hier hing intenser maakte en dat het juist daardoor helemaal niet misplaatst was. Maar ik bleef nog met enkele vragen zitten die niet alleen het gedicht zelf betrof, maar ook mijn vertaling. Ten eerste wilde ik wel eens weten waarom er onder de titel de toevoeging “anno 1900” was gebruikt. Als verwijzing naar die tijd, dat wil zeggen dat het gedicht in die tijd gesitueerd moest worden, vond ik te mager. Anno 1900... Zou Pieter misschien expliciet dat jaar bedoelen? En waarom dan? Ik moest concluderen, dat alleen de dichter het antwoord kon geven.

Ik draaide me weer eens om en keek in gedachten verzonken naar het verbouwde boerderijtje. Ineens kwam daaruit een jonge vrouw met golvend bruin haar. Ze pakte een stoel van het terras en stapte ermee een eindje het gazon op waar ze de stoel neerzette en er op ging zitten. De vrouw liet daarna het hoofd wat achterover hellen en sloot daarbij de ogen om zo volledig mogelijk met haar gezicht de stralen van de zon te kunnen opvangen. Even later kwam er ook een grote, nogal forse man tevoorschijn die wat losse papieren in zijn linker hand hield. Met zijn andere tilde hij eveneens een stoel mee en plaatste die naast de vrouw. De man leek duidelijk ouder. Voor hij zich aan de losse papieren wijdde, richtte hij een lange onderzoekende blik naar mij. Toen begon hij aandachtig te lezen waarbij hij soms met een balpen iets aanvulde of verbeterde.

Ik draaide hun tweeën de rug toe en begon de vertaalde versie die ik zojuist geschreven had met de originele te vergelijken. In het tweede couplet had ik het woord “kinten” letterlijk overgenomen. Hoewel ik tot mijn dertiende behalve in de schoolklassen uitsluitend Drents had gesproken, kende ik dit woord niet. Ik herinnerde me in een vakantieids over Denemarken een foto gezien te hebben van een hoog en wit klif dat Holmsland Klint werd genoemd.

Het Nederlands, Drents en Deens hebben dezelfde oorsprong. Zou dit woord alleen in de beide laatste talen bewaard zijn? En wat bedoelde Pieter met het over twee regels verdeelde zinnetje “schuin scheelloogt de baander past daar wel een ander”? Maar de magie van dit poëtische werkstuk beviel mij en dan zijn voorlopig de eerste vragen minder belangrijk, hoewel je je voorneemt te proberen er een antwoord op te vinden.

“Meneer, sorry dat ik u stoort”, klonk het achter mij. De man bleek zijn plek op het gazon te hebben verlaten en kwam met de losse papieren nog in zijn hand naar mij toe lopen. “U stoort mij niet”, reageerde ik. Naar zijn gezichtsuitdrukking te oordelen leek het mij een goedaardig persoon, een bevestiging van het soort zinnetje dat hij had gebruikt. Maar nu, vlak voor me, kreeg ik de indruk dat hij zich juist door mij gestoord voelde. Enigszins gekweld maar vastberaden keken een paar lichtblauwe ogen vanachter een bril met een dun zwart montuur mij aan. De man stak de papiervrije rechter hand uit en zei: “heel goed dat wij elkaar niet storen. Mijn naam is Jan van Emelangen”. Ik schudde hem de hand en zei: ik heet Ruud Zwavering. Hij dacht even na, maar leek me niet te kennen. Toen vroeg hij: “u vindt dit een mooi gedicht?”

“Het is een bijzonder gedicht”, antwoordde ik.

“Maar vindt u het ook mooi?”

“Zeker”.

“Wat vindt u er dan zo mooi aan?”

“Het wekt een bepaald gevoel bij mij op. Er gaat een magie van uit, een magie waarin smart verborgen zit”.

“Wat voor smart?”

“Smart om verlies”, zei ik toen en keek even naar mijn vertaling. “Niet alleen van de eigen jeugd zelf, maar vooral wat die jeugd bepaalde”. Ik keek hem weer aan en vervolgde: “misschien drukt het gedicht vooral het verdriet uit over een verloren gegaan verleden”.

“U moet beslist van geschiedenis houden om zo iets te kunnen concluderen”, zei de man. Zijn blik werd onderzoekend. Na enkele ogenblikken zei hij: “ik voel dat aan. Ik ben van beroep historicus. Al jaren ben ik als zodanig werkzaam. Tot dusver is mijn carrière zeer voorspoedig verlopen. Maar de laatste tijd heb ik, om het zo maar eens te zeggen, kritische inzichten gekregen

en het vervelende daarbij is dat ik alleen bij mensen weerklink vind die niet beroepsmatig in het vak bezig zijn”.

De man zweeg. Ineens reikte hij mij het stapeltje losse vellen aan. “Zou u dit eens willen lezen?”

Ik werd een beetje rood. Tegen mijn wil voelde ik me vereerd. Maar even later dacht ik: waarom zou ik zijn verzoek niet bijzonder vinden? Ik keek naar het bovenste vel. Hij had alles met een balpen geschreven. Zijn schrift was duidelijk. Ik las een lange titel die als volgt luidde: De ommuring van Tiryns en de gevolgen daarvan voor Drenthe. Ik keek de man weer aan. “Ik ken Tiryns. Je rijdt er langs op weg naar Mykene”. En ik vervolgde: “Ik zou dit best willen lezen”. “Zou u dat vanmorgen nog willen doen?” vroeg de man. Hij glunderde over mijn bereidheid. Toen zei hij: “Komt u mee naar ons terras. Intussen krijgt u van mij een kop koffie. Houdt u de papieren maar bij u”.

We stapten over het nog lage afscheidingshegje zijn gazon op. Wij zagen dat de vrouw haar lichtblauwe jurk helemaal tot op haar schoot omhoog had getrokken. Het was een ietwat mollig type en een beetje aan de kleine kant en haar benen konden best wat bruine kleur gebruiken.

“Mijn vrouw is een stuk jonger dan ik”, merkte de man op. “Maar we passen heel goed bij elkaar. Zij komt uit Griekenland”.

De vrouw had ons al opgemerkt. Afwachtend maar bijna vrijpostig richtte ze haar blik naar ons. Haar benen liet ze geheel onbedekt. Ze bleef op haar stoel zitten toen ik haar de hand gaf en glimlachte me alleen maar toe. De vrouw had zwartbruine ogen die mij aan een vroegere geliefde deden denken. Ik voelde de herinnering aan haar als een streling van mijn ziel. Dit bleef op de achtergrond nadat we op het terras waren gaan zitten en ik de tekst van de man las.

DE OMMURING VAN TIRYNS EN DE GEVOLGEN DAARVAN VOOR DRENTHE

Jan van Emelingen

In het aangename gezelschap van een Griekse studente die ik twee weken tevoren op Hydra had leren kennen, was ik naar Hermione op het vasteland gevaren. Daar stapten we in mijn auto die goed bewaakt bij een boer die niet te ver van de kade woonde op ons wachtte. We waren vervolgens via Nafplion naar de intrigerende ruïne van Mykene gereden. De weg tussen deze plaatsen

voert langs Tiryns, een andere ruïne, zo'n honderd meter van de rijbaan, zwigend want zonder enig bezoek tussen de olijfboomgaarden gelegen. Als een krijger die al onderweg naar het slagveld was gesneuveld. In Mykene lieten we ons tussen de vele bezoekers rondleiden en uitvoerig inlichten. Het laatste voegde niet zoveel toe aan wat we al over deze nederzetting wisten en ondertijd doemde geregeld het beeld van Tiryns in mij op: als van een beeldschone vrouw die bij het passeren geheimzinnig naar me had geglimlacht.

Mijn begeleidster was klein en een beetje mollig, maar ze bezat een verborgen erotische uitstraling die ik ontdekte toen ze me onverbloemd de reden vertelde waarom ze mee naar mijn hotel wilde. Ze studeerde aan de Technische Hogeschool van Thessaloniki en interesseerde zich ook voor de geschiedkunde en dan vooral de technische bijzonderheden daarvan. Als derdejaars had het meisje al een publicatie op haar naam gebracht die over de architectuur van de oude Grieken ging. Dit laatste gaf al gauw aan onze kennismaking een diepgaander en vertrouwelijker accent. Ik had haar over de bouw van de hunebedden verteld en de rol die de uitgestorven oeros en mijn provincie Drenthe daarbij hadden gespeeld. Ik zou haar ook over de significante overeenkomsten tussen Drenthe en de Mykeense cultuur kunnen vertellen, maar je moet niet meteen al je kruit verschieten. Het leek me daarom raadzamer voorlopig haar boek als voornaamste onderwerp van onze gesprekken te gebruiken en daarbij dan die overduidelijke overeenkomsten zo nu en dan aan haar ideeën te toetsen. Overigens werden die overeenkomsten door bijna al mijn collega-historici als denkbeelden van een fantast beschouwd, iets dat mij in mijn opvattingen sterkte en mij maar zelden opwond. Vooral ook omdat ze geen enkel tegenargument konden bedenken. Het boek van mijn begeleidster interesseerde me het meest wat de vroegste tempelbouw in Griekenland betrof. Ik sidderde van opwindning toen ik las dat de eerste tempels hebben bestaan uit een constructie van stenen die bestemd was voor de godheid en dat zuilen van eikenhout die een dak droegen die constructie omringden. Pas later richtte men zuilen van steen op. Mijn gedachten vlogen onmiddellijk naar Drenthe. Op dezelfde wijze moeten de hunebedtempels zijn gebouwd. Bij opgravingen werden er rond hunebedden namelijk paalgaten dan wel resten van houten palen, of omheiningsporen zoals ze ook zijn genoemd, aangetroffen. Die sporen hebben niets te maken met de vroegste kerkjes die boven een hunebed blijken te zijn gebouwd,

omdat die werden opgetrokken op een hoger niveau en vanaf een liggend houten raamwerk.

Voor mij waren er nu twee vragen van het grootste belang. Ten eerste: waarom plaatste men zowel in Griekenland als Drenthe niet meteen zuilen van steen? Als men een binnenconstructie van steen kon maken, zou men toch ook stenen zuilen daaromheen kunnen opstellen? Wanneer en waarom werd in Griekenland besloten dit alsnog te doen en waarom is er in Drenthe nooit die fase bereikt?

Mijn begeleidster merkte op, dat de heilige binnenconstructie in de beginfase een eenvoudig karakter bezat. Om daar zuilen van steen omheen te plaatsen zou nog te moeilijk zijn geweest, omdat de bouwers toen niet de techniek hadden beheerst rotsen zodanig te bewerken dat ze er blokken van konden maken om die precies passend en veilig op elkaar te stapelen en men op die manier zuilen kon optrekken zoals wij ze nu in Griekenland nog zien.

Ik hief mijn hoofd op en keek nadenkend voor me uit, zag de jonge Griekse die nog altijd met de rug naar ons toe op haar stoel op het uitgestrekte gazon zat, zag de lage lichtbruine heuvel van de akker en links daarvan voor de bosstrook het witte bordje met het gedicht van Pieter Struik. Mijn rechter hand met de bundel volgeschreven vellen had ik op de stoelleuning gelegd.

“Als u het niet boeiend geschreven vindt, moet u het eerlijk zeggen”, zei de man.

“Het is een goed begin”, zei ik en gaf hem de vellen terug. “Ik moet aan een zekere Aalt Westebring denken, de filosoof uit Ekehaar zoals ze hem noemen”, vervolgde ik. “U hebt vast wel over hem gehoord”.

“O, zeker wel”, reageerde de man. “Zijn theorieën vormen de basis voor de mijne. Maar die van mij gaan nog verder de tijd in en vormen zo op hun beurt weer de grondvesten van de opvattingen van Aalt Westebring”.

In zijn gezicht verscheen een gekwelde uitdrukking. “Het is heel belangrijk voor mij dat men het boeiend vindt wat ik schrijf”.

“Maar dat is toch logisch”.

“Ik zoek een soort tussenvorm om historische zaken te beschrijven, half literair half geschiedkundig. Of misschien kun je beter stellen, dat ik geschiedkundige dingen probeer te verwerken in een literaire context zodat het resultaat eerder als literair dan geschiedkundig wordt beschouwd. Ik heb genoeg van die droge wetenschappelijke essays geschreven”. Hij keek naar voren. De gekwelde uitdrukking op zijn gezicht verdween meteen en

veranderde in een lichte verbazing. Zijn vrouw was voor haar stoel gaan staan en had de armen gespreid. Daarbij hield ze de binnenkant van haar handen naar boven alsof ze er iets mee wilde opvangen. Even later begon ze haar armen op en neer te bewegen, zodat ze aan een jonge vogel deed denken die tevergeefs probeerde te vliegen.

“Dit heeft ze een hele tijd niet gedaan”, zei de man en wierp me een korte opgeluchte blik toe. “Dit soort meditatiebewegingen betekent, dat ze zich heel goed voelt”. Ontspannen bleef hij nu naar haar kijken. Op een gegeven moment staakte de vrouw haar oefeningen, greep de stoel beet en kwam er mee bij ons op het terras. Ze ging dicht naast haar man staan en legde een hand op zijn schouder. Glimlachend keek ze hem aan. “Jan”, zei ze toen zachtjes. En daarna “asamé, abopse”. Toen stapte ze bij ons vandaan en verdween in haar huis.

De man keek me met een ietwat gênante glimlach aan. “Bent u zo lang of zo vaak in Griekenland geweest om dit te verstaan?” vroeg hij.

“Ik zal het op een poëtische manier vertalen”, reageerde ik. “Vanavond moet u haar beminnen”. Ik zag dat hij nu zelfs bloosde. “Kunt u van te voren de concentratie opbrengen om over Tiryns te schrijven?” vroeg ik toen. “Als ik u was zou ik het dubbel moeilijk vinden omdat u die plaats ook al hebt vergeleken met een beeldschone vrouw.

“Hoe vond u Tiryns?” vroeg hij.

“Toen wij er voor het eerst langs reden, uiteraard op weg naar Mykene, straalde het voor mij één en al geheimzinnigheid uit en ik vond het enorm jammer dat we er ook op de terugweg geen enkele aandacht aan hebben besteed. Het was een georganiseerde tocht, dus waren we aan de reisleiding overgeleverd. Mijn vrouw en ik logeerden op het eiland Aigina en van daar was het, zeker toen wij er verbleven, uiterst moeilijk opnieuw naar die streek te gaan”. “Het is zoals het er bij ligt voor de meeste mensen helemaal niet zo spectaculair als Mykene”, reageerde de man. “Maar het was alsof ik het voelde, precies als u, dat Tiryns een heel bijzondere nederzetting is geweest...”.

“Vooral de muren moeten heel indrukwekkend geweest zijn”, onderbrak ik hem. “En vandaar zeker de titel van uw studie De ommuring van Tiryns en de gevolgen daarvan voor Drenthe. De relatie met Drenthe moet u nog uitwerken, lijkt mij”.

Hij keek me aandachtig aan. Ik begreep zijn blik en zei snel: “de literaire context is zoals u tot dusver hebt geschreven duidelijk genoeg”.

De man richtte zich wat op en keek om zich heen waarbij hij zijn armen verhief als een zalvende priester. “Het is een uitdaging, maar hier op deze plek, in deze prachtige en rustgevende ambiance voel ik me er krachtig genoeg voor om dit te continueren”. Toen liet hij zijn armen weer zakken. “U weet dat Heracles twaalf opdrachten moest volbrengen om de status van godheid te krijgen...” Ik werd even erg enthousiast en zei: “u weet uiteraard dat Drenthe oorspronkelijk juridisch in zes gebieden verdeeld was die ieder twaalf rechters moesten leveren. Maar weet u ook, dat als de Drenten vroeger een boerderij wilden bouwen zij twaalf grote eikenbomen omhakten zodat de stereotiepe vorm van de gebinten geconstrueerd kon worden?”

“Het zal met dezelfde getalssymboliek te maken hebben”, concludeerde de man. En hij vervolgde: Uit de legende kan opgemaakt worden, dat Mykene en Tiryns zeer oude machtscentra in Argolis, een landstreek in de oostelijke Peleponnesos, waren. Nadat een zekere Perseus de heerschappij over Mykene heeft verworven, bleken al zijn nakomelingen eveneens koning van het negentien kilometer daar vandaan liggende Tiryns geweest te zijn. Eén van die nakomelingen was Eurysteus. Toen deze man dus ook het koningschap kreeg over zowel Mykene als Tiryns vestigde Heracles zich in Tiryns. Van Eurysteus ontving hij zijn twaalf opdrachten.

Het aller-bijzonderste van deze plaats vormde dus zijn gigantische ommuring. Volgens Pausanias genoot die een even grote bewondering als de piramiden van Egypte. In het grote dichtwerk de Ilias van Homeros wordt Tiryns als door “veilige muren omgeven” beschreven. Deze monumentale werken moeten tussen 1400 en 1200 voor Christus zijn ontstaan. Omdat Heracles zich in die plaats vestigde en hij steeds met gigantische werken wordt verbonden, kwam ik op het idee dat hij en de muren rond Tiryns met elkaar te maken moeten hebben”.

De man zweeg en slikte enkele keren. “Ik heb u nog steeds geen koffie gegeven”. Hij stond op en liep zijn huis in.

Even later verscheen hij weer op het terras. “Martha brengt ons zo meteen een heerlijke espresso”, zei hij glimlachend. We zwegen en lieten de stilte en de rust van het landschap op ons inwerken, terwijl een warme lentezon het geheel vervulmaakte. Toen kwam de vrouw uit huis zetten met twee

dampende kopjes op een groen rond dienblad en zette ze op het lage tafeltje tussen ons. “Abopse”, zei ze glimlachend tegen haar man. “Hij kent Grieks”, zei die en knikte naar mij. “Ik weet het”, reageerde ze en verdween uitdagend met haar heupen wiegend weer in haar huis.

“Laten we van deze espresso genieten en ons maar weer met Tiryns bezighouden”, stelde de man voor terwijl hij zijn kopje beet pakte en naar zijn mond bracht. Na enkele slokken genomen te hebben, zette hij het kopje terug. Hij was nog steeds en beetje rood. “Bent u nog wel geïnteresseerd?” vroeg hij toen.

“Al moet ik tot diep in de middag hier zitten”, antwoordde ik. En ik vervolgde: “ik vind overigens de relatie die u legt tussen de cyclopische muren rond Tiryns en Heracles behoorlijk overtuigend. Maar met welke opdracht heeft dat te maken?”

De man dronk nu zijn kopje in één keer leeg en keek me enthousiast aan. Hij moest enorm blij zijn met zijn zelfgekozen taak.

Toen verscheen zijn vrouw weer in de deuropening. In de ene hand hield ze een grote handdoek en in de andere een dik boek. Ze droeg een zwartkleurige bikini van de kleinste soort. Haar lichte molligheid versterkte de erotische werking van dit kledingstuk zodanig, dat mijn adem even stokte. Ik zag dat de man nu vuurrood werd. “Wil je ons verleiden?” vroeg hij. Zijn vraag gaf mij het gevoel dat zij iets van plan waren. De vrouw stelde zich een meter voor hem op en zei: “een Griekse vrouw is trouw aan haar echtgenoot”. “Maar ik zit hier niet alleen”, wierp hij tegen. “Jij verdedigt me heus wel” zei ze toen. “Ja, maar hij is een zeer goede voetballer geweest en zijn conditie is ook nog uitstekend, want hij fietst elke dag”. Ze lachte geruststellend naar hem. “Een man die zijn vrouw moet verdedigen bezit onvermoede krachten”. Toen liep ze voor ons langs, opnieuw heupwiegend, en verdween naar een ander terrasgedeelte. Door de struiken zag ik haar de handdoek over een ligbank uitspreiden. Daarna ging ze er zelf op liggen.

“Hoe weet u dat ik voetballer geweest ben”, vroeg ik. De man keek me opmerkzaam aan. “Dat had ik niet achter u gezocht”, zei hij toen. “Het was zomaar een uitspraak. Misschien ontstond die vanuit mijn gevoel. Dat heb ik wel meer”.

Ik keek even opzij en zag dat de vrouw op haar buik liggend was gaan lezen. Een onzinnig verlangen rees in me op, maar ik wilde er niet aan toegeven.

“Ik had u gevraagd wat de ommuring van Tiryns met de opdrachten van Heracles te maken had”, zei ik toen.

“Ja, dat is waar”, reageerde hij. De man leek als uit een verdoving te ontwaken. Hij zuchtte zelfs even, pakte het kopje op en wilde dat naar de mond brengen, maar ontdekte toen dat het leeg was. Terwijl hij het kopje terug zette, zuchtte hij nog eens en zei: “ja, Tiryns, zijn ommuring en de connectie met Drenthe ofwel het verband met een van de twaalf opdrachten die koning Eurysteus aan Heracles gaf”.

“Het getal twaalf was verbonden met een heidensheilige formule”, begon de man. “Dat de zes Drentse dingspillen ieder twaalf rechters leverden, duidt op contacten tussen noordelijk Europa en het oostelijke Middellandse Zeegebied”. Hij zweeg even en keek me opmerkzaam aan. Toen zei hij: “Als ik zo’n conclusie aan mijn geliefde collega’s verkondig, reageren ze met: bewijs het, maak het hard, dit zegt nog niets... Maar hoe kan een identieke heilige formule in landstreken worden gehanteerd die zo ver uit elkaar liggen?” De man stak even beide armen omhoog. “Dit kan onmogelijk op toeval berusten. Maar afijn, laat ik bij mijn onderwerp blijven”. De man ging staan en terwijl hij naar zijn huis liep, zei hij: “ik heb ook van het vervolg al een eerste versie geschreven. Die haal ik op”. Even later kwam hij naar buiten, ook weer met een beschreven bundel papieren, ging zitten en begon op enigszins gewichtige toon voor te lezen.

Van de twaalf aan Heracles opgelegde taken moesten de eerste zes in Griekenland zelf uitgevoerd worden, de zevende tot en met de negende daarbuiten maar nog wel in de bewoonde wereld: Thracië en Scythië, welke landen zich vanaf Noord-Griekenland tot in de westelijke en noordelijke kustgebieden van de Zwarte Zee uitstrekten. Dat deze als “bewoond” werden omschreven, zal te maken hebben met het gegeven, dat er zich Grieken hadden gevestigd.

De laatste drie, de tiende tot en met de twaalfde opdracht, waren gesitueerd buiten de zogenaamde bewoonde wereld:

- de 10e – het roven van de runderen van Geryones; deze man woonde op het eiland Erytheia Nesos gelegen in het verre westen;

- de 11e – het roven van de appels van de Hesperiden; deze woonden ten westen van het Atlasgebergte in noordelijk Afrika;

de 12e – het halen van de waakhond Cerberus uit de Hades, de onderwereld.

De opdrachten die koning Eurysteus aan Heracles verstrekte zijn in de loop van de tijd vaak buitenproportioneel aangedikt om het indrukwekkende ervan tot in het onbegrijpelijke op te vijzelen. Daardoor kregen zowel die opdrachten als de figuur Heracles een mythisch karakter. Hiermee werden ze echter tegelijk ongeloofwaardiger. Tegenwoordig lijkt men de daden van Heracles niet echt meer serieus te nemen. Toch waren de taken van Eurysteus reëel en zinvol. Neem bijvoorbeeld de tweede opdracht: het doden van de hydra van Lerna, een waterslang met een reusachtig hondenlijf en negen koppen die deze nederzetting teisterde. Elke keer als Heracles met zijn zwaard het monster één van zijn koppen afsloeg, groeiden er twee nieuwe weer aan. Tot hij met een stuk brandend hout de verse wond meteen dicht schroeide en er geen nieuwe koppen konden ontstaan.

Lerna lag in de oudheid in een deltagebied en werd door het water vrijwel onbewoonbaar. De afstand tot Mykene bedroeg ongeveer twintig kilometer. De waterbouwkundigen braken er zich het hoofd over hoe de vele rivierarmen te beteugelen en in vaste beddingen te leiden. Zo'n stroom eenvoudig tegenhouden had tot gevolg dat er uit één beek twee nieuwe beken ontstonden.

Heracles ging de wateren te lijf met hout en vuur en ontwierp sluizen en beschoeiingen. Zo werd het veelkoppige watermonster onschadelijk gemaakt.

Waar de laatste drie opdrachten gesitueerd moeten worden is ofwel weinig overtuigend ofwel nog niet gevonden. De plekken daarvan moeten in ieder geval buiten de zogenaamde bewoonde wereld te zoeken zijn en men concludeert, dat ze in wezen daarom de overwinning op de dood uitbeelden. Een half jaar geleden kwam ik erachter waar Heracles naar toe moest om de elfde opdracht, het roven van de appels van de Hesperiden, uit te voeren. Dit heb ik te danken aan mijn overleden vader.

Martha en ik hadden een winkeltje ontdekt waar ze mediterraan voedsel verkochten. Op een gegeven moment raakten wij met een kleine man met zeer zwart haar, door wie wij bij voorkeur bediend wilden worden, in een meer particulier gesprek. Hij bleek afkomstig uit Algerije en ik kon het niet laten om hem te vertellen, dat mijn vader ooit in dat Noord-Afrikaanse land

beroepsvoetballer was geweest, uiteraard toen daar het Franse bewind nog heerste. Ik vond thuis vier toeristische folders die mijn vader indertijd naar ons toegestuurd had. De Algerijnse man smeekte me bijna die een volgende keer mee te nemen om ze in te zien en of hij er fotokopieën van mocht maken. Ik was ongeveer zeventien jaar toen wij die in het Frans en Engels gestelde vouwbladen ontvingen en hun eenvoudige maar doeltreffende teksten en in bleke kleuren afgedrukte foto's vol stilte en onbeweeglijkheid bestudeerden. Ze vaagden het verlangen van mijn moeder, mijn drie jongere zussen en mijzelf om hem eens op te zoeken tot en met het geringste enthousiasme uit onze geest. Maar wat de kleine winkelbediende over zijn land had verteld, deed een heel ander gevoel in mij ontstaan en voor ik ze meenam naar zijn zaak bekeek ik ze nog eens. Eén van de folders ging over Tlemcen.

Ik las dat het een stad was met 70.000 inwoners, ongeveer 140 kilometer verwijderd van het aan de Middellandse Zee gelegen Oran. Vanwege de hoge ligging, tot 830 meter, heeft Tlemcen een krachtgevend klimaat in de herfst, de winter en het voorjaar. De zomer is heet en regenloos, maar met tamelijk koele nachten. In de omgeving vindt men het heiligdom van Sidi Bou Medine, de graftombe van Rabb (bedevaart in mei), de El Ouritwatervallen, de grotten van Aïn Fezza en de zogenaamde heilige bossen.

Vervolgens stond er:

Tlemcen is een zeer oude stad die in de Romeinse tijd Pomaria heette, Latijn voor De Boomgaarden, vanwege de talrijke tuinen en vruchtbomen.

Omdat ik iets begon te vermoeden, werd ik bijna zenuwachtig en greep naar mijn atlas. Atlas, dacht ik... En ik kon niet anders constateren, dat Tlemcen ten westen van het Atlasgebergte lag en dat hier Heracles voor zijn elfde opdracht naar toe was gegaan, welke taak in de legende omschreven wordt als: het roven van de appels der Hesperiden ten westen van de woonplaats van Atlas. De Hesperiden waren de dochters van de Avondster; zij bewaakten de tuin met de gouden appels. Juist in die tuin moest Heracles wezen om zijn verplichte diefstal te plegen.

Ik nam de folder, zo lang geleden door mijn vader naar ons toegezonden, en vouwde die weer eens open. De foto bovenaan op het middenblad toonde een ommuurd stuk terrein. Daar binnenin rees een toren op die volgens de tekst Mansourah wordt genoemd, een in het oog springende ruïne van een

minaret. Deze lag te midden van boomgaarden... Ik wist het nu zeker. Dit nog altijd door muren omgeven stuk grond vormde eens de tuin met de gouden appels en werd toen bewaakt door de Hesperiden”.

De man keek me vragend aan. “Tot zo ver heb ik geschreven”, zei hij. “En nu dus de connectie tussen Tiryns en Drenthe; dat heeft vast en zeker te maken met de geroofde runderen, de tiende opdracht”, merkte ik op.

“Vindt u het voldoende literair?” vroeg hij.

“Ik vind het in ieder geval interessant”, antwoordde ik.

Zijn blik werd aarzelend. Toen kwam de man uit zijn stoel. “Ik breng de tekst even naar binnen”, zei hij en verdween in zijn huis.

Licht gekraak en beweging links van mij deed me die kant op kijken. Door de nog kale struiken zag ik, dat de Griekse niet meer lag te lezen. Ze had het bovenste gedeelte van de ligbank in een schuine stand gezet en zat nu half overeind met de benen een beetje opgetrokken en hield haar handen op haar buik. Ineens ontdekte ik, dat ze naar me keek. De vrouw leek daarbij naar mij te glimlachen en schoof haar rechter hand onder de bikini.

“Maar u vindt het in ieder geval boeiend”, zei de man aan mijn andere kant en zocht zijn stoel weer op. Ik keek hem aan en dacht aan zijn vrouw.

“Misschien kunt u het extra boeiend maken door in de tekst pikante erotische scènes te verwerken” stelde ik voor.

“Geen denken aan”, reageerde hij op besliste toon. “Dat lijkt me goedkoop. Het zal de geloofwaardigheid ondermijnen en het gaat me er juist om dat wat ik beweer niet zozeer op zuiver wetenschappelijke wijze op papier is gezet, maar dat mijn argumenten toch volkomen overtuigen”.

“Het lijkt mij zeer moeilijk op deze wijze het werk dan ook nog met een literaire saus te overgieten”, meende ik.

“Ik vind het een prachtige uitdaging”, reageerde de man. Ineens glunderde hij en keek haast kinderlijk blij naar zijn schitterende gazon. “Uw opmerkingen hebben me veel moed gegeven”.

“Ik ben nu vooral nieuwsgierig naar wat u kunt vertellen over de relatie tussen Tiryns en Drenthe”, zei ik. Ik kon het niet laten een korte blik in de richting van zijn vrouw te werpen. Ik zag dat ze haar hand bewoog en zwaar ademde. Als een uitslaande brand steeg het bloed naar mijn hoofd en ik voelde hoe mijn gezichtshuid begon te gloeien. Om te vermijden dat de man dit zou zien, hield ik mijn hoofd even voorover gebogen. Maar toen klonk er vanaf het andere

terrasgedeelte geschater. “Ik ben een moderne Hesperide”, riep zijn vrouw enkele keren.

Tot mijn verbazing bracht dit de man niet in verlegenheid. Zou hij niet in de gaten hebben wat zij eigenlijk aan het doen was? Of kon je dat vanaf zijn plek vanwege de struiken niet goed zien? “We gaan ons nu bezighouden met Tiryns”, zei hij naar haar met de onderliggende toon van: ga jij nu maar weer lezen. Toen keek hij mij weer aan. “Griekse collega’s gaan er van uit dat Tiryns de oudste stad van hun land is. Dit houdt in, dat het gebruik van de enorme blokken rots waarmee de ommuring werd verwezenlijkt daar voor het eerst werd toegepast. Het verband tussen de vestiging van Heracles in Tiryns en dit cyclopenwerk zien ook mijn Griekse collega’s als onomstotelijk. Maar over de wijze waarop Heracles het verslepen en op elkaar stapelen van die ongelooflijk zware stenen kon realiseren, tast men in het duister. Het is echter natuurlijk vreemd, dat juist dit werk dat zo goed in het rijtje van de twaalf opdrachten past, er niet in is opgenomen. En daarom hoort het er toch thuis. Naar mijn bescheiden mening”, de man grinnikte even, “is het maken van die grote muren gerelateerd aan de tiende opdracht: het roven van de runderen van Geryones die op het eiland Erytheia Nesos ergens in het verre westen woonde.

Of misschien is het juist te zeggen: het roven van de oerossen van Geryones. Wat voor nut had het ook dat Heracles gewone runderen helemaal naar Griekenland zou brengen? Toen kort voor het begin van de jaartelling de Romeinse veldheer Julius Caesar in het gebied van het huidige België en Nederland verscheen, liet hij optekenen, dat de oeros bijna zo groot was als een olifant, dat hij snel was en enorm sterk. En voorts... dat de oeros niet gewend kon raken aan de mens en tam worden, zelfs niet als hij jong gevangen werd”.

De man stak even zijn rechter wijsvinger omhoog. Als een leraar die tot extra opletten maande. “En nu komt het op analyseren aan, verbanden weten te leggen”, vervolgde hij. “Want waarom moest Heracles nou oerossen naar Griekenland halen? Ook nog uit een ver gebied? Omdat je alleen met de hulp van dit machtige dier de grote rotsblokken naar de juiste plek rond Tiryns kon slepen en daar tot onneembare muren op elkaar stapelen.

Maar Caesar had eeuwen later nog vastgesteld, dat de oeros niet tam kon worden, zelfs niet als hij jong gevangen werd. Welnu, men moet er achter zijn gekomen, dat er ergens op een eiland in het verre westen een zekere

Geryones leefde die de niet voor mogelijk geachte vaardigheid om de oeros te temmen en af te richten niettemin bezat”.

De man keek me afwachtend aan. “Ik vind dit een werkelijk fascinerende conclusie”, bekende ik. “Dat vond ik ook toen me dit allemaal te binnen schoot”, zei de man met een voldane glimlach op zijn gezicht. Hij grinnikte daarna kort en vervolgde zijn betoog. “Het komt er nu op aan om te weten te komen waar precies die Geryones woonde”.

“Dat zal ik vertellen”, klonk het ineens. Bijna geschrokken keken we naar voren. Met een uitdrukking van onneembare vastberadenheid op haar gezicht kwam de vrijwel naakte Griekse om de struiken heen naar ons terrasgedeelte en stelde zich als een tot leven gebracht tuinbeeld voor ons op. Eerst richtte ze haar blik naar haar man. “Nee Jan, maak je niet kwaad. Je weet dat ik jouw verhalen verschrikkelijk vaak heb moeten aanhoren. Ik heb begrip getoond voor jouw tomeloze fascinatie. Maar tegelijk heb je me zo vol gemaakt, dat ik dreig over te stromen. Ik moet er wat van kwijt om dit te voorkomen”.

“Martha”, reageerde de man geschrokken. “Neem me niet kwalijk. Dat is me nooit opgevallen”.

De twee vielen nu stil en keken elkaar ononderbroken aan. Ik kreeg de indruk dat ik midden in een toneelstuk beland was en ik voelde mijn nieuwsgierigheid naar de relatie tussen Tiryns en Drenthe als een uitgeblazen wolk sigarettenrook vervluchtigen. Toen zag ik, dat er iets berustends in hun blik trok en al gauw keek de vrouw naar mij en begon ze zich op de heldere toon van de alwetende docente en in werkelijk accentloos Nederlands te bevrijden van een bepaalde emotie. Haar gezicht fascineerde me steeds meer, vooral haar zwartbruine ogen, en soms leek het dat ik me eerder door die vrouw als zodanig liet meeslepen dan door hetgeen ze me vertelde.

“Die bijzondere man Geryones leefde op Erytheia Nesos, een eiland dat de oude Grieken in het verre westen situeerden. En de Grieken langs de Zwarte Zee vertelden dat Geryones ten westen van de Zwarte Zee woonde. Deze beide gegevens doen twijfelen om het bewuste eiland ergens in het zuiden van Spanje te zoeken. De Duitse archeoloog Dörpfeld, de assistent en opvolger van de wereldberoemde Schliemann, heeft bij de bestudering van de Zefyros, een westelijke wind, al eens opgemerkt dat de oude Grieken deze wind meer uit het noordwesten lieten komen.